

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Йовка Тишева
Катедра по български език, Факултет по славянски филологии
СУ „Св. Климент Охридски“

за дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен **“доктор”** по професионално направление 2.1. Филология, научна специалност Общо и сравнително езикознание (Компютърна лингвистика)

Автор на дисертационния труд: Тодор Лазаров, докторант в Секцията по компютърна лингвистика, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

Тема на дисертационния труд: „Българско-английски граматични паралели с оглед на машинния превод“

Данни за автора на дисертационния труд и за докторантурата

Тодор Лазаров е бакалавър по българска филология от 2014 г. През 2015 г. завършва магистърската програма „Компютърна лингвистика. Интернет технологии в хуманитаристиката“ във Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. В периода от януари 2016 г. до декември 2018 г. той е докторант в Секцията по компютърна лингвистика на Института за български език с научен ръководител проф. д-р Светла Коева. По време на обучението Тодор Лазаров повишава научната и професионалната си подготовка чрез участие в Лятната школа по дигитална хуманитаристика, 1 – 11.09.2016 г. в Хисаря, и две краткосрочни специализации: 3 – 10.02.2018 г. в Research Institute of Information and Language Processing, University of Wolverhampton; 19 – 25.01.2019 г. в Text laboratory, Department of Linguistics and Scandinavian Studies, Faculty of Humanities, Oslo University.

През 2019 г. и 2020 г. докторантът води два бакалавърски лекционни курса в НБУ: „Езикови ресурси и компютърно-подпомогнат превод“ и „Терминологични бази от данни“, както и два курса в Международната магистърска програма по технологии в писмения и устния превод в НБУ: „Компютърно-подпомогнат превод и локализация“ и „Приложения за компютърно-подпомогнат превод“. През периода август – септември 2018 г., по стажантската програма „Компютърна лингвистика“, Проект BG05M20P001-2.002-0001 „Студентски практики – Фаза 1“, Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“, Тодор Лазаров ръководи един стажант от Факултета по математика и информатика към СУ „Св. Климент Охридски“.

Данните за периода на обучението показват добрата научна подготовка на докторанта в областта на компютърната лингвистика, най-вече с оглед на машинния превод, и изградените му умения за преподавателска работа. Според предоставената документация за докторантурата и предварителното обсъждане на дисертационния труд всички изисквания на Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Института за български език при БАН са спазени.

Данни за дисертационния труд и за автореферата

Дисертационният труд на Тодор Лазаров „Българско-английски граматични паралели с оглед на машинния превод” се състои от увод, четири глави, заключение и библиография и обхваща 192 страници. Прегледът на библиографските единици (на български, английски, руски, немски, испански език) показва задълбочените теоретични познания на докторанта. В приложението към текста е включен и хиперлинк към съставения паралелен корпус със съотнесени глаголни форми.

- Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем

Глобализацията и динамичните контакти във всички социални сфери налагат бърз достъп на потребители с различни езикови компетентности до документи, създадени на различни езици, което води до все по-активното използване на автоматичен (машинен) превод. За подобряване на качеството на машинния превод са необходими както теоретични изследвания, така и експериментална работа за достигане до ефективни (технически) решения за автоматичното обработване на езиковата информация и превода на различни типове текст. Това определя актуалността на разработваната проблематика в научно-приложно отношение и важността ѝ за разширяване на теоретичните знания в една нова интердисциплинарна област между компютърната лингвистика и преводазнанието, свързана с автоматичния и компютърно подпомогнатия превод.

- Представяне на състоянието на проблема и на научната литература по темата

Тодор Лазаров познава общотеоретичните модели за представяне на съдържанието на категорията време и на системата от темпорални глаголни форми. В прегледа на литературата по въпроса са коментирани постановки от актуалните проучвания върху особеностите на българския глагол. Личи познаване и на спецификите при изразяване на темпорални отношения в английския език. На фона на академичните издания, цитирани за български, използването на практически граматика на английския език, вкл. и на издания с изцяло учебна цел, в които категорията време е представена по-скоро парадигматично, а не в теоретичен план, прави подбора на литературата до известна степен неравностоен. Липсва достатъчно мотивация за включването в прегледа на текстове от периода 17. – 19. век, в които по-скоро се представят факти за състоянието на системата в английския език, както и на ранните граматика от периода на Възраждането за българския език, тъй като изложените там идеи не са водещи при конструиране на теоретичната рамка на изследването.

Представянето на морфологичните категории време, вид на действието и таксис в български и на категориите време и вид на действието в английски е задълбочено и създава надеждна основа за разработване на концепция за описание на темпоралните системи в двата езика и отношенията между членовете им в първата глава от дисертацията. Първите три части от втората глава на труда показват познанията на дисертанта за подходите и методите, използвани при машинен превод, както и за принципите при изграждане на езикови корпуси като ресурс за такъв превод. С оглед на конкретните задачи при създаване на паралелния корпус Тодор Лазаров прилага надеждни критерии за подбор на езикови ресурси, които да бъдат подложени на обработка с цел извличане на статистически данни и конструиране на езиков модел.

- Коментар на избраната методика

Методиката, приложена при сравнителната характеристика на темпоралните системи, е адекватна на поставените научни задачи. Прилагането ѝ води до обективно и непротиворечиво представяне на граматичните паралели, основаващи се на описанията на темпоралните значения в двата езика. На тази база дисертантът формулира хипотезата си за преводните съответствия и семантичния трансфер на граматична информация при превод. Методиката за съставянето на паралелния корпус, както и конкретните методи, приложени при разработване на дизайна на корпуса и на двуслойната анотация на лингвистичните данни, следват установените в практиката критерии за изграждане на такъв тип езикови ресурси. В резултат на прилагането им е съставен „Българско-английския паралелен корпус със съотнесени глаголни форми“, който, макар и да е небалансиран и да представя информация за всички особености на темпоралните системи в двата езика, е достатъчен за целите на конкретното проучване.

- Кратка характеристика на научните и/или научно-приложните приноси

Представеният труд показва безспорните постижения на Тодор Лазаров при решаването на научно-приложен проблем чрез методи, съответстващи на съвременните постижения на науката и практиката. Петте приноса, посочени от дисертанта, могат да бъдат обобщени в две групи. Значим научно-приложен принос е представеното оригинално решение на актуален проблем, свързан с механизмите за конструиране и трансфер на граматични значения при машинен превод. Сравнителният преглед на темпоралните системи в български и английски може да се използва за решаването на други частни проблеми в областта и на граматиката, и на теорията на превода. Приложен принос е създаването на „Българско-английският паралелен корпус със съотнесени глаголни форми“. Освен за решаване на конкретните задачи, свързани с дисертацията, представените в корпуса обективни данни за темпоралните системи на двата езика може да се използват и в други научни и научно-приложни изследвания.

Авторефератът на дисертацията изчерпателно и точно представя структурата на труда, резултатите от проучванията, практическите и експерименталните дейности, както и научните приноси на дисертационния труд.

Преценка на публикациите по дисертационния труд

Представените публикации отговарят на минималните изисквания на ИБЕ за придобиване на научна степен. Тодор Лазаров има статии по темата на дисертацията. Четири от тях са отпечатани в престижни български периодични издания, а останалите са в сборници с доклади от международни конференции по компютърна лингвистика.

Заклучение

Оценявайки актуалността на темата на дисертационния труд „Българско-английски граматични паралели с оглед на машинния превод“, постигнатите резултати и направените изводи, предлагам на уважаваното Научно жури да присъди на Тодор Лазаров образователната и научна степен „доктор“ в областта на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, научна специалност Общо и сравнително езиковедие (Компютърна лингвистика).